

бистісні якості є визначальними у формуванні у студентів позитивного ставлення до правових проблем, їхньої професійної спрямованості. А це, у свою чергу, ставить підвищені вимоги до відбору викладачів правових дисциплін, створення умов для професійного зростання.

Таким чином, актуальність проблеми правової підготовки майбутніх юристів, її складність потребують комплексного підходу в пошуках оптимальних варіантів її вирішення, консолідації дій науковців і викладачів. Тільки спільними зусиллями, виваженими підходами, творчим ставленням до виконання своїх професійних обов'язків можна досягти належних результатів.

Література

1. Бойцова В.В., Бойцова Л.В. Европейский образовательный процесс и Россия // ОНС. – 2000. – № 6. – С. 76.
2. Мартышин О.В. Место теории государства и права, философии права и истории политических учений в системе высшего юридического образования: Науч.-практ. конф. // Гос. и право. – 2000. – № 12. – С. 99.
3. Овчинников А.И. Правовое мышление: теоретико-методологический анализ. – Ростов/Д.: Изд-во Рост. ун-та, 2003. – 344 с.
4. Юлина Н.С. О педагогической методике обучения миролюбию М. Липмана // Вопр. философии. – 1995. – № 2. – С. 107.

УДК 344(477)

С.М. Скуріхін

ПРАВОВІ АНОМАЛІЇ ТА ЇХ ПРОЯВ У ДІЯЛЬНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Сучасну Україну захлиснула хвиля політичної нестабільності, викликана протистоянням двох політичних сил. Видання неконституційних указів, підміна законності доцільністю, нівелювання ролі судових органів у вирішенні конфліктних ситуацій у країні призводять до поглиблення кризи, розчарування населення не тільки в політичних лідерах, але й у регулюючій ролі законодавства, породжують негативне ставлення до всіх явищ і процесів, так чи інакше пов'язаних із правом.

На переломних етапах розвитку будь-якого суспільства помітно зростає роль силових структур у механізмі держави (правоохоронних органів, органів державної безпеки, Збройних Сил). Протиборчі політичні сили найчастіше прагнуть поставити під свій контроль або, як мінімум, заручитися підтримкою даних інституцій. Однак втягування їх у політичну боротьбу спричиняє серйозну загрозу всьому суспільству. У сучасних державах склалася практика обмеження участі силових структур у владних відносинах. Суспільство страхується від їх включення в політичну боротьбу шляхом законодавчого оформлення їхньої компетенції й залежності даних органів від різних гілок влади. Однак в умовах персоніфікації суспільства об'єктивні процеси суспільного розвитку дедалі більше

залежать не від існуючого закріплення правових нормативів, а від ролі окремих суб'єктів, їхнього розуміння, найчастіше ситуативного, правових явищ.

Як відомо, стабільність суспільства багато в чому залежить від рівня правосвідомості й правової культури його громадян. Збройні Сили є певним зрізом суспільства, виділеним за професійним критерієм та особливостями функцій, що виконуються. Саме тому питання вивчення проявів правових аномалій у діяльності Збройних Сил України і шляхів їх подолання набувають нового значення та змісту.

Ця проблематика актуальна й у зв'язку із законодавчим закріпленням можливості використання Збройних Сил України не тільки для захисту суверенітету і територіальної цілісності від нападу ззовні, але й з можливістю використання армії для вирішення внутрішніх проблем. Так, на підставі ст. 1 Закону України «Про Збройні Сили України» Президентові України, як верховному головнокомандуючому, надається можливість залучати Збройні Сили до вжиття заходів правового режиму надзвичайного стану [3]. Даний аспект визначає особливу роль армії в механізмі держави, свідчить про необхідність індивідуальної відповідальності кожного військовослужбовця при виконанні свого конституційного обов'язку, підкреслює важливість підвищення їхньої правової культури й правосвідомості, ліквідації проявів правових аномалій.

Теоретичні питання прояву правових аномалій досить досліджені як вітчизняними, так і зарубіжними авторами. Різні аспекти правового нігілізму і правового ідеалізму висвітлювали й аналізували у своїх працях С.С. Алексєєв, М.Й. Байтін, П.П. Баранов, М.І. Козюбра, Г. Костакі, А.Ф. Крижанівський, О.О. Лукашева, М.Г. Матузов, І.Д. Невважай, В.С. Нерсисянц, Ю.М. Оборотов, В.В. Оксамитний, П.М. Рабінович, В.П. Сальников, І.М. Сенякин, В.О. Туманов та ін. Однак проблем правових аномалій у діяльності Збройних Сил ці автори фактично не торкались. Окремі сторони їх прояву в армії розглядалися такими вченими, як Р.В. Мороз, С.С. Соловійов, В.І. Царенко. Тому питання щодо правових аномалій стосовно Збройних Сил України заслуговує на найдетальніше вивчення.

Насамперед необхідно визначитися зі змістом категорії «правова аномалія».

Найчастіше в юриспруденції, говорячи про перекручене уявлення ролі права в житті соціуму, яке здійснює криміногенний вплив на поведінку окремої особистості (соціальної групи), говорять про деформовану правосвідомість [19, с. 403]. Деформація – це зміна форми, перекручування сутності будь-чого [6, с. 347]. Саме про перекручування, про дефекти правосвідомості йдеться, коли розглядаються прояви правового нігілізму і правового ідеалізму. Однак чи тільки із правосвідомістю, як сукупністю почуттів, емоцій, ідей думок, уявлень про всю правову дійсність, пов'язані дані дефекти.

Правосвідомість є частиною, структурним елементом такої більш широкої категорії, як правова культура. Тому логічно припустити, що будь-які дефекти правосвідомості безпосередньо відібраються на рівні правової культури суб'єкта. Варто погодитися з думкою І.Д. Невважая, який визначає правовий нігілізм і правовий ідеалізм «як невід'ємні явища правової культури» [15, с. 24]. Явища правового нігілізму і правового ідеалізму залежать не тільки від змістовної сто-

рони правосвідомості, але й від ментальних характеристик, від світогляду, від історично сформованої ієрархії поглядів, уявлень про світ, оцінок, смаків, культурних канонів, способів передачі думок. Ментальність звичайно виявляється в стереотипах поведінки суб'єктів, що входять у певну етнічну цілісність. Саме ментальні характеристики часто дають нам розуміння про те, чому в традиціях того або іншого народу присутнє, наприклад, нігілістичне ставлення до права. Тому доцільно не зв'язувати жорстко дані дефектні стани із правосвідомістю, тобто визначати їх як деформації правосвідомості, а об'єднати їх такою окремою категорією, як правові аномалії. Правові аномалії будуть більш прив'язані до правової культури, ніж до правосвідомості, і складати при цьому «негативний шар правової культури» [16, с. 82].

Під аномалією слід розуміти відхилення від норми, від загальної закономірності [6, с. 54]. У структурі правових аномалій звичайно виділяють такі явища, як правовий нігілізм, правовий ідеалізм, правовий інфантилізм, правова демагогія. Найнебезпечнішою правовою аномалією для сучасного суспільства є правовий нігілізм.

На думку М.Г. Матузова, сутність правового нігілізму полягає «в загальному негативному, неповажному ставленні до права, законів, нормативного порядку» [17, С. 333]. На теоретичному рівні у структурі правового нігілізму виділяють дві його крайні форми: правова індиферентність (байдужість до права) і правовий негативізм (власно заперечення права) [14, с. 56].

Нігілістичне ставлення до права має глибокі корені в традиціях українського народу й формувалося сторіччями. Ще в Київській Русі суспільні відносини регулювалися Руськими Правдами, які засновані на релігійних заповідях і моральних цінностях, а не на позитивному праві. Споконвіку східні слов'яни розрізняли Право, що є «від Бога», і право, що є «могила Правди» [12, с. 21]. «Царство Господнє наступить тоді, коли ми будемо керуватися не правом, а заповідями Христа», – відзначав Л.М. Толстой [4, с. 119]. Підвищене почуття справедливості й глибока християнська віра народу викликали неприйняття норм, виданих державою, які так чи інакше розходилися з їхніми уявленнями про правду. Яскрава, метафорична мова відображала ставлення до права через прислів'я й приказки: «Закон – що павутина: джміль пролетить, а муха загрузне»; «Суддя – що тесля: що захоче, то й вирубує»; «Перед судом усі рівні: усі без відкупку винуваті». Подібні антиправові настанови вкоренилися у свідомості українського народу, сприяли формуванню системи негативних архетипів і уявлень про право і тому вплинули на стереотипи мислення й поведінки. На думку В.О. Туманова, правовий нігілізм є «елемент, риса, властивість суспільної свідомості й національної психології... відмінна особливість культури, традицій, способу життя» [20, с. 20].

Якщо на Русі нарівні з правовими нормативами завжди співіснували релігійні й моральні регулятори суспільних відносин, то в радянський період вакуум віри влада спробувала заповнити марксистсько-ленінською ідеологією, а загальнолюдську моральність замінити соціалістичною мораллю будівників комунізму. Відсутність історично сформованих і найбільш діючих для етнічної

свідомості регулятивів, а також неправова, тоталітарна за своєю суттю форма радянської держави призвели до поглиблення правового нігілізму. Крім того, у суспільстві закріпилися й одержали розвиток і інші форми правових аномалій: правовий ідеалізм, правовий інфантілізм, правова демагогія. В остаточному підсумку кризовий стан радянського суспільства сприяв розпаду Союзу РСР на ряд незалежних держав.

В Україні, з придбанням незалежності, проблем у правовій сфері не стало менше. Відбулася зміна ціннісного вектора від морально-ідеологічного до матеріально-прагматичного. Слабкість і корумпованість влади, неготовність законодавства до змін, що відбуваються, сприяли утворенню нерегульованого («дикого») ринку, фінансових пірамід, росту інфляції, злочинній приватизації державного майна й іншому політичному, економічному і правовому «свавіллю», призвели до зубожіння більшої частини українського народу. Дані деструктивні зміни в суспільстві призвели в підсумку до стрибка правового нігілізму, появи нових форм його вираження.

На думку М.Г. Матузова, найбільш очевидними формами прояву правового нігілізму в пострадянський період слід вважати: 1) прямі, навмисні порушення чинних законів й інших нормативно-правових актів; 2) повсюдне масове недотримання й невиконання юридичних приписів; 3) «війну законів», тобто видання суперечливих, паралельних або навіть взаємовиключних нормативно-правових актів; 4) підміну законності політичною, ідеологічною або прагматичною доцільністю; 5) конфронтацію представницьких і виконавчих структур влади на всіх рівнях; 6) порушення природних прав людини; 7) теоретичну форму прояву правового нігілізму, яка виникає з деяких старих і нових постулатів [17, с. 338-346].

Сьогодні правовий нігілізм пустив глибокі коріння в Збройних Силах України, йому сприяє ціла низка різних факторів.

Насамперед правовий нігілізм виявляється в повсюдному, масовому недотриманні військовослужбовцями вимог військового законодавства, нехтуванні статутними нормами. Персоніфікація суспільства підкреслює пріоритет індивідуального над колективним. Кожен військовослужбовець сьогодні це не тільки член військового колективу, але індивідуальність, яка діє, виходячи із власного розуміння правових норм. У цьому зв'язку загострюються суперечності всередині військових колективів. Так, серйозною проблемою в українській армії дотепер є нестатутні взаємини серед військовослужбовців (153 злочини в 2005 році [7, с. 20]). Варто враховувати високий ступінь латентності даного виду злочинів. Уважається, що зі 100 випадків так званої «дідівщини» тільки 1-2 стають відомі громадськості [13, с. 3].

Значно частіше виникають випадки непокори рядового складу офіцерам, невиконання їхніх наказів. У теперішній час командири не в змозі адекватно відреагувати на серйозні правопорушення в частині. Адже найбільш суворими покараннями для військовослужбовців строкової служби, передбаченими Дисциплінарним статутом Збройних Сил України, є: «позбавлення чергового звільнення з розташування військової частини чи корабля на берег; призначення поза чергою

в наряд на роботу – до 5 нарядів; позбавлення військового звання старший солдат (старший матрос)» [1, с. 209]. Чи варто казати, що даними санкціями сьогодні вже нікого не налякаєш. Раніше настільки ефективні контрольно-перепускні пункти стали другорядним атрибутом, оскільки солдатам добре відомі «маршрути», які без особливих труднощів виводять за територію військової частини. Служба в армії в умовах її постійної неукомплектованості перетворилася на безперервний наряд. А ставлення до звання старший солдат (раніше ефрейтор) у суспільній свідомості завжди було наповнено негативізмом.

Дійова раніше міра дисциплінарного покарання – арешт з триманням на гауптвахті, що була у владі командирів, визнана неконституційною й скасована [2]. Нині, щоб відправити військовослужбовця під арешт, командирові необхідно порушувати кримінальну справу й доводити її до суду. Це дійсно відповідає загальноприйнятим правам людини, але тільки із судами в нас ніхто не бажає зв'язуватися. Тому привертає до себе увагу система військового правосуддя деяких держав (США, Канада). Наприклад, у США немає постійно діючих військових судів. Вони скликаються в разі потреби. Перша ланка судової системи (дисциплінарний або сумарний суд) складається всього з одного офіцера військової частини, де відбулося правопорушення [18]. Таким чином, узаконена досить спрощена можливість обмеження волі правопорушника.

Розвитку нігілістичних настроїв в армії сприяє сформована практика покарання командирів за правопорушення їхніх підлеглих. Стаття 5 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України передбачає, що за стан дисципліни у військовій частині (підрозділі) відповідає командир [1, с. 198]. Але доцільніше було б зобов'язати командирів не стільки відповідати за стан дисципліни, скільки за непритягнення порушників до відповідальності. Інакше порочна практика приховування правопорушників для збереження позитивних показників у військових частинах буде процвітати.

Занепокоєння викликає зростання майнових злочинів у армії. За даними Генеральної прокуратури, в 2006 році вдвічі збільшилася кількість злочинів, пов'язаних із заволодінням військовим майном [10, с. 15]. При цьому значно підвищився відсоток злочинів, пов'язаних зі зловживанням посадовими особами владою, а також злочинів, пов'язаних з одержанням хабарів [7, с. 20]. Дані види злочинів офіцерського складу є відбиттям проблем, що існують у Збройних Силах України, у соціальній сфері. Низький рівень заробітної платні, незабезпеченість житлом, відсутність діючих соціальних гарантій і пільг призводять до зубожіння офіцерів, штовхають їх на шлях правопорушень. Особливо гостро дані проблеми стоять перед молодими офіцерами [9, с. 8-9].

Ці й ряд інших факторів визначають поширення й поглиблення правового нігілізму в Збройних Силах України.

Становлення Української держави ознаменувалося сплеском різних форм правових аномалій, зокрема проявами правового ідеалізму.

Під правовим ідеалізмом (романтизмом, фетишизмом) розуміють перебільшення, переоцінку реальних регулятивних можливостей права. До найпоширеніших форм прояву правового ідеалізму (фетишизму) можна віднести: по-

перше, існуючу у свідомості певної частини населення перебільшену оцінку здатності права вирішувати виникаючі в суспільстві проблеми; по-друге, надання праву функцій регулювання тих суспільних відносин, які в цьому не мають потреби; по-третє, спробу прискорити соціальний прогрес за допомогою одних тільки нормативно-правових актів, без реального обліку існуючих у країні соціальних, політичних й економічних факторів [21, с. 141].

На початковому етапі розбудови незалежної держави ідеї демократії, правової і соціальної держави, досягнення рівня життя розвинених країн та ін. одержали своє закріплення в законодавстві України. І багато хто щиро вірили, що з прийняттям нових законів ми розірвемо зі спадщиною соціалістичної епохи, переборемо кризовий стан і вийдемо на лідируючі позиції у світі. Тим часом багато прогресивних ідей, які були закріплені в Конституції України 1996 року, перетворені на гасла. Тому нігілістів в Україні, розчарованих у сучасній правовій системі й розбещених ідеологією споживчого суспільства, стає дедалі більше.

Треба відмітити, що прояви правового ідеалізму в Збройних Силах України пов'язані, зокрема, з покладенням на ряд військово-політичних програм статусу рятівних. Наприклад: «Варто перейти на комплектування Збройних Сил за контрактом, як вирішуться самі собою всі проблеми в армійському середовищі». Або: «Вступ до НАТО зміцнить регіональну і глобальну роль України, буде сприяти просуванню до європейських стандартів демократії, забезпечить темпи розвитку соціальної сфери в країні». Фетишизування даних ідей, безсумнівно, має зворотну, негативну сторону. Не говорячи вже про те, що реалізація цих програм може деструктивно вплинути на культурну самоідентифікацію народу України, його самобутність і цілісність. Так, відповідно до соціологічних досліджень, що проведені Центром Разумкова в лютому 2005 року, за вступ до НАТО віддають свої голоси тільки 17,5 %, а проти – 59,2 % респондентів [8, с. 12].

Іншим різновидом правових аномалій, що одержали поширення в українському суспільстві, є правовий інфантилізм. Сутність правового інфантилізму полягає в недостатній сформованості й пробільності правових поглядів, знань, настанов, уявлень [21, с. 142]. Звичайно правовий інфантилізм розглядається на рівні незнання права, що уявляється невірним. По-перше, у зв'язку з тим, що повне (абсолютне) незнання права деліктоздатним суб'єктом практично неможливо, бо в процесі соціалізації кожна людина здобуває хоча б мінімум знань щодо правової дійсності. По-друге, усе про право знати неможливо. Не тільки звичайна людина, але навіть юрист не в змозі знати всі правові нормативи. У науковій літературі вже давно затвердилася думка, що презумпція знання закону кожним членом суспільства – суть юридична фікція. Тому в цьому разі говорять про відсутність того мінімуму правових знань, який обумовлює соціально-правову активність особи, регуляцію її власної поведінки і правильну оцінку діяльності щодо застосування й виконання права [14, с. 55]. Правовий інфантилізм вважається найменш небезпечною формою правових аномалій, яку порівняно легко подолати. У Збройних Силах України правовий інфантилізм виявляється через значну кількість дрібних правопорушень, що вчиняють військовослужбовці в

початковий період служби. Це пов'язано з украй низькими якісними характеристиками молоді, що призивається до Збройних Сил, і відрізняється високим конформізмом і маргінальністю [5, с. 25-26].

Правова демагогія, як особлива форма прояву правових аномалій, також характерна для сучасної України. Правова демагогія є особливим видом соціальної демагогії і становить собою юридичне значимий, активний вплив на почуття, знання і дії людей [11, с. 8]. Правова демагогія завжди так чи інакше, прямо або побічно пов'язана з навмисним обманом, неправдою в започаткованих діях і поданих знаннях, її мета – морально порочна і спрямована на переслідування політичних, юридичних або інших переваг. Правова демагогія має свої, особливі форми прояву. До основних форм офіційного й неофіційного прояву правової демагогії Г. Костакі відносить такі варіанти поведінки: а) вимога прийняти нормативно-правовий акт за предметом, який у принципі не може бути об'єктом юридичної регуляції; б) пропозиція скасувати науково обґрунтований і ефективний закон, що для певної частини громадян є обтяжливий, але в цілому необхідний державі; в) штучне протиставлення один одному різних за юридичною силою нормативно-правових актів; г) не аргументована, а суцього емоційна критика законів держави; д) видання «кваліфікованого мовчання» законодавчого органу за небезпечну і навмисну прогалину законодавства; е) акцент на права людини при повному забутті інших юридичних і загальнолюдських цінностей; є) підміна юридичної аргументації при оцінці того або іншого правового явища, процесу, стану моральними доводами; ж) огульне розвінчання всіх результатів вітчизняної правової науки й практики; з) обвинувачення того або іншого відомого діяча, посадової особи або впливової організації у скоєнні злочину за відсутності реальних доказів; і) свідоме прийняття декларативних за формою нормативно-правових актів [11, с. 8-9].

В Україні правова демагогія є «дійовим» способом боротьби за владу. Популізм і демагогія під час проведення передвиборчих кампаній захлинули практично всі політичні партії. Даним пороком в Україні різною мірою уражені всі гілки державної влади, органи місцевого самоврядування. «Прапор демагогії» у Збройних Силах України підхопили органи військового командування. Часто в армії за обговоренням таких глобальних проблем, як євроінтеграція, вступ до блоку НАТО, у тіні залишаються невирішеними соціальні проблеми військовослужбовців. Прагнення демагога сподобатися керівництву, просунути-ся по службових сходах веде до навмисного перекручування фактів, статистичних даних (наприклад, кількості правопорушень), боездатності окремої військової частини або Збройних Сил у цілому.

У навчальній і науковій літературі часто виділяють і інші форми правових аномалій, такі як правовий диленталізм, правовий популізм, правовий цинізм, правовий волюнтаризм. Однак дані категорії або мають незначні відмінні риси в порівнянні з розглянутими вище правовими аномаліями, або прямо входять до їх структури.

Хотілося б відзначити, що хоча правовий нігілізм, правовий ідеалізм, правовий інфанталізм і правова демагогія – різні правові явища й ототожнювати їх не

можна, вони тісно примикають один до одного. Якщо розглядати їхні наслідки, то правовий ідеалізм, правовий інфантилізм і правова демагогія, в остаточному підсумку, породжують у значної частини населення кризу віри в регулятивні можливості законодавства, загострюють неповажне ставлення до права і всієї правової дійсності, тобто, по суті, виступають джерелами крайньої форми прояву правових аномалій – правового нігілізму.

Збройні Сили України стають дедалі більш відкритим для цивільного контролю інститутом держави, і такі явища, як загибель військовослужбовців, корупційні діяння командного складу, видання незаконних наказів, приховати набагато важче. Гласність і демократичний цивільний контроль Збройних Сил, на нашу думку, будуть сприяти вдосконалюванню військового законодавства, зміцненню законності й правопорядку в армії, а цілеспрямована політика держави з правового виховання в Збройних Силах з метою підвищення загальної і правової культури військовослужбовців, в остаточному підсумку, приведе до різкого скорочення правових аномалій у військовому середовищі.

Література

1. Дисциплінарний статут Збройних Сил України: Затв. Законом України від 24.03.1999 // Статуту Збройних Сил України. – К.: ВПОЛ, 2004. – 499 с.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 03.02.2004 р. // ВВР. – 2005. – № 3. – Ст. 76.
3. Про Збройні Сили України: Закон України від 05.12.1991 р., в ред. Закону від 05.10.2000 р. // ВВР. – 2000. – № 48. – Ст. 410.
4. Бекетова Ю.Б. Дееспособность правосудия – гарантия ликвидации правового нигилизма // Право и безопасность. – 2005. – № 3. – С. 118-124.
5. Богданович В., Маначинський О. Комплектування Збройних Сил України і демографічний чинник // Розбудова держави. – 2000. – № 7-12. – С. 21-29.
6. Большой энциклопедический словарь. – М.: Большая Рос. Энцикл.; СПб.: Норинт, 2004. – 1456 с.
7. Голомша М. За даними Генпрокуратури: Про стан злочинності у Збройних Силах України та інших військових формуваннях держави // Камуфляж. – 2006. – № 3. – С. 20.
8. Дані опитування Центру Розумкова // Військо України. – 2006. – № 2. – С. 12.
9. Звернення військовослужбовців до міністра оборони України // Камуфляж. – 2007. – № 3. – С. 8-9.
10. Із виступу Генерального прокурора України Олександра Медведька на розширеному засіданні колегії Генеральної прокуратури України за підсумками роботи органів прокуратури у 2006 році // Вісник прокуратури. – 2007. – № 2. – С. 3-17.
11. Костаки Г., Злобин С. Правовая культура общества и ее основные элементы // Закон и жизнь. – 2003. – № 12. – С. 4-10.
12. Марченя П.П. Парадоксы мифологии «правового нигилизма» в России // Закон и право. – 2006. – № 2. – С. 20-22.
13. Мирзоев Г. Законность в «законе» // Независимое военное обозрение. – 2006. – № 45 (8-14 декабря).
14. Мороз Р.В. О правовом инфантилизме и правовом нигилизме военнослужащих // Право в Вооруженных Силах. – 2004. – № 4. – С. 54-58.
15. Невважай И.Д. Типы правовой культуры и формы правосознания // Изв. высш. учеб. заведений. – 2000. – № 2 (229). – С. 23-31. – (Сер.: Правоведение).
16. Оборотов Ю.М. Теория держави і права (прагматичний курс). – О.: Юрид. літ., 2004. – 184 с.
17. Общая теория государства и права. Академический курс: В 3 т. / Под ред. М.Н. Марченко. – М.: ИКД «Зерцало-М», 2001. – Т. 3. – 528 с.
18. Петухов Н.А., Шулепов Н.А. Военные суды в современном мире (сравнительно-правовой анализ) // http://www.supcourt.ru/print_page.php?id=2607.

19. Проблемы общей теории права и государства / Под общ. ред. В.С. Нерсесянца. – М.: Норма, 2006. – 832 с.
20. Туманов В.А. О правовом нигилизме // Сов. гос. и право. – 1989. – № 10. – С. 20-27.
21. Шепелев А.Н. Проблемы изменения правового сознания в современном российском обществе // Правовая политика и правовая жизнь. – 2003. – № 4. – С. 139-143.

УДК 344:356.35

П.П. Богуцький

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ІНСТИТУТІВ ПРАВА ВІЙСЬКОВОЇ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ

Функціональні ознаки нормативних приписів військового права, запрограмована у них мета правового регулювання відтіняють сутнісні характеристики правових норм, групуючи їх у певні системні комплекси – інститути. Для інституту права (правового інституту) характерним є однорідність фактичного змісту, юридична єдність норм і законодавча відокремленість у межах певної галузі, а також у міжгалузевому просторі [1, с. 87].

В основі поділу права на інститути – правовий режим регулювання, який пронизує наскрізь правову матерію, конкретизуючи правові системні комплекси від галузі до правової норми.

Інститути військового права зосереджують у собі головні ознаки загального для військового права правового режиму регулювання та демонструють особливості, котрі визначають їхню специфіку.

Право військової безпеки й оборони в системі правового забезпечення Воєнної організації держави є чи не найважливішим системним утворенням, однак наразі найменш епістемологічно опрацьованим. Окремі питання правового регулювання у сфері військової безпеки й оборони досліджували Б.П. Андресюк, В.П. Горбулін, А.С. Гриценко, О.Г. Данільян, О.П. Дзьобань, М.І. Панов, В.В. Ліпкан, Е.М. Лісицин, В.І. Мунтіян, Н.Р. Нижник. Проте вітчизняні науковці не вийшли у своїх пошуках на рівень теоретико-правових та галузевих військово-правових розробок, що негативно позначилося на ефективності вивчення цієї проблеми в цілому.

Слід мати на увазі, що право військової безпеки й оборони знаходить свої витoki у конституційних положеннях стосовно оборони держави та з огляду на концептуальні засади національної безпеки [2, с. 5-18] окремі його інститути можуть розглядатися як міжгалузеві.

Варто звернутися до правового змісту національної безпеки, і ми виявимо, що право військової безпеки й оборони займає особливе, однак відокремлене місце серед інших чинників, котрі забезпечують національну безпеку суспільства. Це зрозуміло, позаяк питання військового будівництва, діяльності військових формувань, Воєнної організації держави, організації оборони та управління військами є настільки специфічними, що унеможлиблює безпосередню участь у вирі-